

Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen
toimintakertomus 2003

K 6/2004 vp

KANSANELÄKELAITOKSEN VALTUUTETTUJEN

TOIMINTAKERTOMUS

2003

HELSINKI 2004

KELAN VALTUUTETUT

EDUSKUNNALLE

Kansaneläkelaitoksesta annetun lain (731/2001) 5 §:n 7 kohdan mukaisesti Kansaneläkelaitoksen valtuutetut lähettävät oheisena eduskunnalle toimintakertomuksensa vuodelta 2003.

Helsingissä 13. huhtikuuta 2004

Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen puolesta

Maija Perho
valtuutettujen puheenjohtaja

Olli Valpola
valtuutettujen sihteeri

SISÄLLYS

1. Yleistä.....	1
2. Valtuutetut.....	4
3. Tilintarkastajat	4
4. Tilinpäätökset ja vastuuvapaudet.....	4
5. Keskeisimmät käsitellyt asiat	5
6. Tarkastusmatkat ja perehtyminen Kelan alue- ja paikallistason toimintaan	6
7. Kertomusvuonna annetut kannanotot	6
8. Liitteet.....	9

Liitteet

1. Luettelo valtuutetuista ja varavaltuutetuista	10
2. Tilintarkastuskertomus.....	11
3. Katsaus tutkimustyön keskeisistä tuloksista ja havainnoista vuonna 2003	12

1. Yleistä

Kertomusvuonna valtuutettujen kokoonpano vaihtui, koska eduskuntavaalit pidettiin maaliskuussa 2003. Asetetun uuden hallituksen ohjelmaan sisältyi monia sosiaalipoliittisia linjauksia. Suurta määrää lainsäädännön muutoksia alettiin nopeasti valmistella. Ensimmäisten muutosten sisältö konkretisoitui vuoden 2004 budjettilakien myötä. Monia asiakokonaisuuksia alettiin valmistella. Kela on ollut uuden lainsäädännön suunnittelussa mukana ja antanut asianomaisille ministeriöille asiantuntija-apuaan.

Lainsäädäntötyöhön liittyen, Kelan organisaatio on vuosien varrella tottunut lyhyellä valmisteluajalla toimeenpantaviin lakien ja niiden aiheuttamien atk-ohjelmien muutoksiin sekä koulutuksen, ohjeistuksen ja esimerkiksi lomakkeiden kiireelliseen valmisteluun. Kela on silti toistuvasti korostanut, että lainsäädännön muutosten toteuttamiselle on varattava kohtuullinen aika. Tämä tavoite ei ole aina toteutunut. Vaikutuksiltaan laajojakin lainmuutoksia on jouduttu toteuttamaan siten, että lait annetaan niin sanottuina budjettilakeina, ne vahvistetaan vuoden lopussa ja Kelan edellytetään olevan toimeenpanon kannalta kaikilta osin valmis heti seuraavan vuoden alusta. Esimerkiksi työttömyysturvaa koskeva uudistettu lainsäädäntö vahvistettiin 30.12.2002 ja lait tulivat voimaan 1.1.2003.

Kela on omalta osaltaan pyrkinyt aktiivisuuteen lainsäädännön kehittämiseksi sosiaalipoliittisten, asiakkaiden ja toimeenpanon näkökulmien kannalta mahdollisimman toimivaksi. Kelan hallitus päätti kokouksessaan maaliskuussa 2003 tehdä ehdotuksia sosiaaliturvan toimivuuden kehittämiseksi seuraavan hallituskauden aikana. Tämä aktiivisuus perustui osaltaan ns. Kela-laissa (laki Kansaneläkelaitoksesta) asetettuun laitoksen tehtävään ”tehdä ehdotuksia toimialaansa koskevan lainsäädän-

nön kehittämisestä”. Tällaista aloitteellisuutta tulee valtuutettujen näkemyksen mukaan myös vastaisuudessa harjoittaa.

Valtuutettujen eräänä tehtävänä on Kela-lain mukaan valvoa palveluiden laatua ja saataavuutta. Tämän vuoksi valtuutetut ovat Kelan toiminnan ja hallinnon valvonnassaan kiinnittäneet erityistä huomiota asiakaspalvelun tasoon. Siihen kuuluvat muun muassa etuuksien kohtuulliset läpimenoajat ja valtakunnallisesti yhdenmukainen ratkaisukäytäntö. Kertomusvuonna on seurattu tiiviisti myös sähköisen asiakirjahallinnan käyttöönottoa ja siihen liittyvää työn tasaamisen organisointia Kelan toimistoissa, vakuutuspiireissä ja -alueilla.

Valtuutetut ovat korostaneet, että näillä uusilla toimintamalleilla voidaan osaltaan luoda edellytyksiä palveluverkon kattavuuden turvaamiseen, väestöään menettävien paikkakuntien palvelupisteiden säilyttämiseen sekä tämän ohella ruuhkien purkamiseen ja sitä kautta etuuksien käsittelyaikojen lyhentämiseen suurissa asutuskeskuksissa. Myös eduskunta korosti Kelan palveluverkon kattavuuden säilyttämiseksi työn tasaamisen tärkeyttä käsitellessään valtuutettujen toimintakertomusta vuodelta 2002 (EK 28/2003 vp – K 6/2003 vp). Eduskunta kiinnitti huomiota myös siihen, että toimintamallilla voidaan tukea henkilöstön jaksamista työssään. Uudet toimintamallit tukevat ratkaisutoiminnan yhtenäistämiseen tähtääviä tavoitteita sekä erityisasiantuntemusta vaativien tai harvoin esiintyvien ratkaisujen asiantuntevaa hoitamista.

Kelan ylintä hallintoa koskeva uusi lainsäädäntö tuli voimaan vuoden 2002 alusta. Valtuutetut arvioivat uuden lainsäädännön sisältöä ja sen toteutusta edellisessä, vuoden 2002 kertomuksessaan. Valtuutettujen näkemyksen mukaan uusi hallintomalli oli alkanut toimia hyvin eikä erityisiä ongelmia ollut ilmennyt.

Kehitys on edennyt siten, että myös vuoden 2003 aikana on otettu käyttöön uusia toimintatapoja.

Valtuutetut ovat seuranneet hallinnon uudistamisen vaikutuksia ja käyneet keskusteluja laitoksen hallituksen, ylimmän johdon ja henkilökunnan kanssa asioiden kehittämisestä. Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnön (StVM 7/2003 vp – K 6/2003) mukaisesti valtuutetut ovat omalta osaltaan pyrkinet vaikuttamaan siihen, että ”uusien käytäntöjen vaikutuksen sisäisen toiminnan organisointiin on tärkeää näkyä hallinnon kaikilla tasoilla, ei ainoastaan ylimmän hallinnon organisoinnissa”. Valtuutetut ovat myös korostaneet toiminnan joustavuuden, avoimuuden ja yhteistyön merkittävyyttä Kelan hallintoa kehitettäessä, kuten valiokunnan mietinnössä edellytettiin.

Hallinnon uudistamiseen liittyen valtuutetut ovat käyneet keskusteluja ylimpien hallintoelinten välisistä tehtävien ja vastuiden jaosta sekä siitä, mitä muutospaineita uusi hallintomalli asettaa Kelan toiminnan käytännön johtamisen organisoinnille. Kela-lain mukaan laitoksella on pääjohtajan lisäksi enintään viisi johtajaa. Lain esitöiden mukaan tarkoituksena on, että johtajan paikan tullessa avoimeksi valtuutetut voivat arvioida, mikä on tarkoituksenmukaisin johtajien määrä. Kysymys konkretisoitui, kun yksi johtajista jäi lokakuun 2003 alusta eläkkeelle ja tiedossa oli, että toinenkin johtaja on jäämässä eläkkeelle vuoden 2004 aikana.

Käytyjen keskustelujen pohjalta valtuutetut päätyivät näkemykseen, että johtajien määrää voidaan vähentää. Tämän vuoksi valtuutetut lähettivät syyskuussa ja uudelleen joulukuussa kirjelmät sosiaali- ja terveysministeriölle esittäen, että Kela-asetukseen sisältyvä erityinen kielitaitovaatimus kumottaisiin. Asiaa myös käytiin neuvotteluja valtioneuvoston

jäsenten kanssa. Kun asetusta ei lokakuun alkuun mennessä oltu muutettu, vapautunut johtajan virka täytettiin hallituksen tekemällä määräaikaaisella päätöksellä vuoden 2004 elokuun loppuun saakka.

Edellä kuvattuun tavoitteeseensa liittyen valtuutetut ovat kehottaneet Kelan johtoa suunnittelemaan, miten vastuut ja tehtävät jaettaisiin toisaalta pääjohtajan ja johtajien ja toisaalta toimialajohtajien ja osastopäälliköiden kesken tilanteessa, jossa johtajien määrä olisi nykyistä pienempi. Päätösvalta johtajien määrän osalta kuuluu valtuutetuille ja työnjaon osalta Kelan hallitukselle.

Kela on aktiivisesti kehittänyt sisäistä toimintaansa. Apuvälineinä on käytetty muun muassa laatutyötä. Siihen sisältyvä Kelan toiminnan itsearviointi tehtiin jo kuudentena vuotena peräkkäin. Myös tulossopimuksen tekemisessä yksiköissä tehtiin itsearvioinnit. Sisäinen laatukilpailu järjestettiin kolmannen kerran.

Vuoden 2001 Suomen laatupalkintokilpailusta saatuun palautteeseen perustuva kehittämistyö jatkui. Tähän sisältyi mm. Kelan prosessikartan laadinta. Parhaista käytännöistä haettiin oppia toteuttamalla 16 benchmarking-hanketta lähinnä ulkopuolisten organisaatioiden kanssa. Kelan laatuohjelma tarkistettiin ja jaettiin kaikille kelalaisille. Toiminnan suunnittelua on parannettu järjestämällä suunnittelu- ja tulossopimusseminareja sekä priorisoimalla kehittämishankkeita hankesalkun muotoon. Myös strategiaperustaa on selkeytetty ja käytetty tasapainoista tulokorttia strategioiden käytäntöön viemiseksi. Kelan toiminnan onnistuneisuutta on mitattu Kela-barometrillä sekä TNS Gallupin tekemillä imago- ja sidosryhmäkyselyillä.

Valtuutettujen huomion kohteena on Kelan sisäisen toiminnan ja hallinnon ohella ollut

etuustoiminnan, erityisesti sairausvakuutuksen rahoitus. Valtuutetut ovat saaneet tätä koskevia selvityksiä Kelan johdolta lähes kaikissa kokouksissaan. Valtuutetut ovat omalta osaltaan pyrkineet vaikuttamaan siihen, että Kelan rahoitukseen löydettäisiin kestäviä ja pitkäjänteisen toiminnan turvaavia ratkaisuja. Julkisuudessa käytyyn kriittiseen keskusteluun liittyen valtuutetut ovat myös vaatineet selvityksiä lasten ja nuorten psykiatrisen kuntoutuksen tilanteesta, vastuiden jaosta ja rahoituksesta. Valtuutettujen kokouksissa on laajemminkin käsitelty Kelan julkisuuskuva ja tiedottamisen ongelmia ja strategioita. Valtuutetut saivat myös

käyttöön Kelalta tilaamansa selvityksen, joka koski työkyvyttömyyseläkehakemusten hylkäämiseen liittyviä ongelmatilanteita sekä työkyvyn arviointimenettelyn kehittämistä. Vuoden aikana on saatu selvityksiä ehdotusten käsittelyn etenemisestä.

Etuslainsäädännön toimeenpanon lisäksi Kelassa valmistauduttiin uuden hallintolain samoin kuin uuden kielilain voimaantuloon vuoden 2004 alusta. Eri hallinnon tasoilla annettiin koulutusta hyvän hallintotavan varmistamiseksi. Kelassa valmistellaan myös yleislakeja täydentävää omaa palvelustandardia.

2. Valtuutetut

Kansaneläkelaitoksen valtuutettuina kertomusvuoden 2003 alusta 2.4. saakka toimivat kansanedustajat Timo Ihamäki (puheenjohtaja), Pirkko Peltomo (varapuheenjohtaja) sekä Kari Rajamäki, Valto Koski, Anne Huotari, Juha Rehula, Hannu Takkula, Niilo Keränen, Jaana Ylä-Mononen, Hanna Markkula-Kivisilta, Tuija Nurmi ja Pehr Löf.

Valtuutettujen työvaliokuntaan kuuluivat alkuvuodesta puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan lisäksi valtuutetut Anne Huotari, Pehr Löf ja Niilo Keränen. Valtuutettujen sihteerinä toimi suunnittelupäällikkö Olli Valpola.

Kertomusvuoden maaliskuussa toimitettujen vaalien jälkeen pidetyillä ensimmäisillä varsinaisilla valtiopäivillä eduskunta toimitti uusien valtuutettujen ja heidän varamiestensä vaalin 2.4.2003, jolloin valituksi tulivat: kansanedustajat Maija Perho, Pirkko Peltomo, Valto Koski, Kari Rajamäki, Anne Huotari, Juha Rehula, Seppo Särkiniemi, Jaana Ylä-Mononen, Tuija Nurmi, Sari Sarkomaa ja Kirsi Ojansuu sekä johtava lääkäri Niilo Keränen. Valtuutetut valitsivat puheenjohtajaksi Maija Perhon ja varapuheenjohtajaksi Pirkko Peltomon. Kansanedustaja Kari Rajamäen tultua valituksi valtioneuvoston jäseneksi, hänen tilalleen Kelan valtuutetuksi valittiin kansanedustaja Marjaana Koskinen 29.4.2003 lukien.

Valtuutettujen työvaliokuntaan valittiin puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan lisäksi valtuutetut Anne Huotari, Kirsi Ojansuu ja Juha Rehula. Valtuutettujen sihteeriksi valittiin edelleen suunnittelupäällikkö Olli Valpola.

3. Tilintarkastajat

Tilintarkastajat toimivat valtuutettujen apuna valvonta- ja tarkastustoiminnassa. Tilintarkastajat pitivät vuoden 2003 aikana vuosittilintarkastuksen lisäksi viisi tarkastuskokousta. KHT-tilintarkastaja ja hänen tilintarkastustoimistonsa muut tilintarkastajat suorittivat jatkuvaa valvontatilintarkastusta. KHT-tilintarkastaja antoi neljännenvuosittain valvontatilintarkastuskertomuksen valtuutetuille ja tilintarkastajille.

Valtuutettujen valitsemina tilintarkastajina ovat toimineet puheenjohtajana professori, KHT Markku Koskela (varalla professori, KHT Reino Majala), varapuheenjohtajana Seppo Berg (toimitsija Esa Kautonen), kansanedustaja Virpa Puisto (kansanedustaja Iivo Polvi), kansanedustaja Mauri Salo (sairaanhoitopiirin apulaisjohtaja Markku Auvinen), kansanedustaja Hannu Aho (kaupunginjohtaja, HTT Jorma Rasinmäki), kansanedustaja Irja Tulonen (kansanedustaja Jouni Lehtimäki), kansanedustaja Sirpa Pietikäinen (kunnanjohtaja Stefan Långström) sekä KTM, KHT Yrjö Tuokko (KHT Olavi Guttorm). Tilintarkastajien sihteerinä on toiminut vastaava lakimies Reijo Hyvönen.

4. Tilinpäätökset ja vastuuvapaudet

Valtuutetut vahvistivat 10.3.2003 Kansaneläkelaitoksen vuoden 2002 tilinpäätöksen ja myönsivät laitoksen hallitukselle vastuuvapauden vuodelta 2002. Valtuutetut myönsivät kokouksessaan 13.4.2004 Kansaneläkelaitoksen hallitukselle vastuuvapauden

vuodelta 2003. Valtuutettujen yleiskokousten pöytäkirjat on saatettu tilintarkastajien ja hallituksen tietoon.

5. Keskeisimmät käsitellyt asiat

Valtuutetut ovat käsitelleet muun muassa seuraavia Kansaneläkelaitoksen toimintaan liittyviä asioita:

- tutkimustoiminnan organisointia ja painopistealueita
- hallitusohjelmaan sisältyviä, Kelan hoitamaa sosiaaliturvaa koskevia asioita
- perehdyttämiskoulutusta
- Kelan toiminta- ja taloussuunnitelmaa vuosille 2004–2007
- Kelan johdon viestiä organisaatiolle keskeisistä lähiajan kehittämiskohteista
- valtion vuoden 2004 talousarvioesityksen vaikutuksia Kelan toimintaan
- Kelan rahoituksen tilannetta
- Kelan julkisuuskuvaa
- Kelan johtajan viran täyttämistä
- työvoimatilannetta ja muita Kelan henkilöstöön liittyviä asioita
- Kelan valtuutettujen tehtäviä ja vastuualuetta (Kelan valtiosääntöistä asemaa ja erityisesti Kelan hallinto-elinten välistä työn ja vastuiden jakoa sekä valtuutettujen henkilökohtaista vastuuta)
- menettelytapoja, joilla valtuutettuja informoidaan mahdollisimman tehokkaasti hallituksen toimenpiteistä ja päätöksistä sekä Kelan toiminnasta ja mahdollisista ongelmista
- yhteispalvelun muotojen tilannetta ja kehitysnäkymiä
- Turussa toimivan tutkimusosaston henkilöstön osittaista siirtoa Kansanterveyslaitoksen palvelukseen
- pääjohtajan ja johtajien välistä työnjakoa
- sisäisen tarkastuksen organisointia ja toiminnan painopisteitä
- Kelan tilinpäätöksen perusteita ja sosiaali- ja terveysministeriölle lähetettävää kirjelmää, jossa ehdotetaan Kansaneläkelaitoksesta annettuun asetukseen sisältyvän erityisen kielitaitovaatimuksen kumoamista.

Lisäksi käsiteltiin seuraavia, erityisesti etuusasioihin liittyviä asioita:

- etuuksien käsittelyaikoja
- sähköiseen asiakirjahallintaan siirtymistä ja siihen liittyen työn tasaamisen etenemistä
- lasten ja nuorten psykiatrisen kuntoutuksen työnjakoa ja rahoitusta
- selvitystä lasten ja nuorten psykoterapiahoitoihin käytettävästä lisämäärärahasta
- työkyvyttömyyseläkehakemusten hylkäämiseen liittyvien ongelmien ehkäisyyn tähtäävän selvityksen jatko-toimia (selvitys on tehty valtuutettujen toimeksiannosta)
- eduskunnan oikeusasiamiehen kyselyä hakemusten ruuhkautumisesta eräissä toimistoissa
- takaisinperinnän tilannetta ja vireillä olevia hankkeita takaisinperinnän kehittämiseksi sekä takaisinperintää koskevaa lainvalmisteluyhteistyötä asianomaisten ministeriöiden ja Kelan välillä
- erityishoitorahaa
- maahanmuuttajan erityistukea ja
- lääkekorvausuudistusta.

6. Tarkastusmatkat ja perehtyminen Kelan alue- ja paikallistason toimintaan

Valtuutetut tekivät kertomusvuonna vuotuisen tarkastusmatkansa 5.–6.8.2003 Lounais-Suomen vakuutusalueelle. Tarkastuksen kohteina olivat Turun, Turunmaan ja Raision vakuutuspiirit (mukaan lukien Nauvon, Paraisten, Kaarinan ja Naantalın toimistot sekä Lounais-Suomen aluekeskus). Tarkastusmatkalla tutustuttiin myös Kelan kuntoutuksen palveluyhtiön (Kelan kuntoutusyhtiö Petrea) ja Turun yhteispalvelupisteen toimintaan.

7. Kertomusvuonna annetut kannanotot

Valtuutetut ottivat kantaa eri asiakokonaisuuksiin yleiskokouksissaan vuonna 2003 seuraavasti:

4.2.2003: Kelan tutkimustoiminnan kehittäminen

Kelan tutkimustyötä suunnataan Kansaneläkelaitoksesta annetun lain edellyttämällä tavalla lähemmäs etuusjärjestelmien kehittämistyötä. Keskeistä on saada selville, onko sosiaaliturvan lainsäädäntö toiminut tarkoitettulla tavalla. Myös Kelan oman toiminnan ja etuuksien toimeenpanon sujuvuuden selvittäminen on kehitystoiminnan kannalta tärkeää. Kelan valtuutetut pitävät tutkimustyön uusia suuntauksia oikeina. Samalla korostamme Kelan tutkimustyön riippumattomuuden ja tutkimustulosten laajan hyödyntämisen tärkeyttä. Kun resursseja suunnataan uudelleen, on myös tarpeen keskittyä Kelan hoitaman sosiaaliturvan ja asiakkaiden palvelun kannalta oleellisiin tutkimuskohteisiin.

Viime aikoina on keskusteltu paljon vähimmäisturvan riittävytydestä ja sen suhteesta

viimesijaiseen toimeentulotukeen. Ongelmat ovat koskeneet erityisesti pitkäaikaistyöttömiä ja työmarkkinoilta syrjäytyneitä. Elämäntilanteiden monimutkaistuminen ja elämänculun siirtymävaiheisiin liittyvät toimeentulon riskit luovat paineita etuusjärjestelmien kehittämiseen ja edellyttävät huomion kiinnittämistä järjestelmien välisiin saumakohtiin. Maasta toiseen muuttaminen ja työvoiman liikkuvuus sekä työmarkkinoiden epävarmuus synnyttävät ongelmia sosiaaliturvan kattavuudessa ja jatkuvuudessa, mihin tulee varautua. Sukupuolivaikutusten arvioinnin tulee olla itsestään selvä näkökulma Kelan tutkimustyössä.

Väestön terveydentilan sekä työ- ja toimintakyvyn kehitysnäkymät tulee tuntea, koska ne vaikuttavat suuresti sairausvakuutuksen etuuksien, vammais- ja hoitotukien ja kuntoutuksen tarpeeseen sekä ikääntyneiden mahdollisuuksiin asua mahdollisimman pitkään kotona. Julkisten peruspalvelujen ja koko sosiaali- ja terveydenhuollon rahoitustapa edellyttää uudenlaisten mallien kehittämistä myös Kelan näkökulmasta. Ikääntyneiden osuus kuntoutuksen kohderyhmänä kasvaa jo lähivuosina, ja tämän toiminnan hyödyt suhteessa siitä aiheutuviin kustannuksiin on tunnettava ennen toimintamallien laajaa käyttöönottoa.

5.8. yleiskokous, 14.8.2003 työvaliokunnan kokous: Mielenterveyskuntoutuksen työnjaon selkeyttäminen ja resurssien turvaaminen

Mielenterveyskuntoutuksen pääasiallinen järjestämisvastuu on julkisella terveydenhuollolla. Eri puolilla maata ongelmana kuitenkin on rajalliset resurssit ja siitä johtuen hoitoon pääsy kestää kohtuuttoman kauan. Mikäli kyseessä ei ole akuutti sairastuminen tai kriisitilanne, esim. lasten ja nuorten psykiatriselle poliklinikalle ja osastolle odotta-

minen useassa sairaanhoitopiirissä kestää yli puoli vuotta.

Kela on vastannut psykoterapian tarpeeseen sille osoitettujen rahamäärien puitteissa. Kysyntä on vuosittain kasvanut rajusti. Vuoden 2000 valtion talousarviossa osoitettiin Kelalle erillisrahamäärä lasten ja nuorten psykiatriseen kuntoutukseen. Vuonna 2001 lasten ja nuorten psykiatriseen kuntoutukseen käytettiin 4,15 miljoonaa euroa, 10,86 miljoonaa euroa vuonna 2002 ja vuodelle 2003 on varoja osoitettu 12,50 miljoonaa euroa. Kuluvana vuonna ennusteen mukainen 12,50 miljoonan euron rahamäärä on jo ylitetty. Aloitettut hoidot kuitenkin saatetaan loppuun.

Vuodesta 2002 lähtien lapsia, nuoria ja aikuiskuntoutujia on ohjattu sosiaali- ja terveydenhuollosta yhä enemmän Kelan järjestämään psykiatriseen kuntoutukseen. Kysyntä ei vähene, jos julkinen terveydenhuolto ei nykyistä paremmin pysty vastaamaan palvelujen tarpeeseen. Osana kansallista terveysprojektia tulee määrätietoisesti pyrkiä kohentamaan mielenterveyspalvelujen tarjontaa.

Valtuutetut pitävät välttämättömänä, että sosiaali- ja terveysministeriön asettama erityistyöryhmä määrittelee työnjaon ja tarvittavat resurssit eri osapuolille. Mikäli työnjako ei selkene, Kelalle osoitetut määrärahat eivät tule riittämään.

Kuluvan vuoden rahoitusongelman ratkaisemiseksi Kelan valtuutetut pitävät välttämättömänä lisäresurssien osoittamisen valtion seuraavassa lisätalousarviossa. Jatkossa on myös tähdellistä vahvistaa ja monipuolistaa mielenterveyspalveluja siten, että ongelmiin voidaan puuttua varhaisemmin jo neuvoloista, päiväkodeista, kouluterveydenhuollosta ja perusterveydenhuollosta lähtien.

2.9.2003: Työttömien yhteispalvelupisteet

Pitkäaikaistyöttömien tilanteen selvittämiseksi ja ratkaisun löytämiseksi Kelan valtuutetut katsoivat, että nykyisten työttömien yhteispalvelupisteiden (kokeilu) ja suunnitteilla olevien työttömien palvelukeskusten tulokselinen toiminta edellyttää poikkihallinnollista ja moniammatillista työskentelytapaa.

Tästä syystä Kelan tulee osoittaa oman toimialansa osalta yhteistyöhön riittävät resurssit. Kelan toimistojen tulee voida sopia toimintamallista ja tarvittavista resursseista yhdessä muiden toimijoiden kanssa paikakuntakohtaisesti siten, että yhteistyö on asiakaspalvelun kannalta tehokasta ja taroituksenmukaista.

7.10.2003: Takaisinperinnän nykyinen tilanne ja vireillä olevat hankkeet takaisinperinnän kehittämiseksi

Valtuutettujen näkemyksen mukaan Kelassa on panostettu jatkuvasti liikaa maksettujen etuuksien vähentämiseen sekä perinnän tehostamiseen. Lomakkeita, esitteitä ja yleistä informaatiota esimerkiksi ilmoitusvelvollisuudesta ja sen laiminlyönnin seurauksista on lisätty. Atk-järjestelmiä on tehostettu sekä liikamaksujen estämiseksi että perinnän automatisoimiseksi. Perinnän tehokkuus onkin lisääntynyt.

Takaisinperintätilannetta on käsitelty toistuvasti paitsi valtuutettujen kokouksissa, myös esimerkiksi tilintarkastajien ja sisäisen tarkastuksen raporteissa sekä Kelan eri toimi- ja suunnitteluelimissä. Kelan omista toimenpiteistä huolimatta perimättä oleva takaisinperintäkanta on jatkanut kasvuaan. Valtuutettujen näkemyksen mukaan eräs merkittävä taustatekijä takaisinperintöjen suureen määrään on lainsäädännön monimutkaisuus.

Keskeisin syy perintäkannan kasvuun on opintotuen vuosivalvontamenettely, joka pitää sisällään siinä määrin erityispiirteitä, että sitä ei ole tarkoituksenmukaista käsitellä ns. perinteisen takaisinperinnän yhteydessä. Vuosivalvonnassa esiin tulevien liikamaksujen syynä ei opiskelijajärjestöjenkään näkemyksen mukaan ole tiedon puute. Asiaa koskeva informaatio ja kirjemallit on tehty yhteistyössä kyseisten järjestöjen kanssa. Opintotukea koskevasta erityislainsäädännöstä on jatkuvasti käyty neuvotteluja opetusministeriön kanssa, koska Kela itse ei voi vaikuttaa tilanteeseen.

Muina merkittävimpinä etuuksina perimättä olevassa kannassa esiintyvät työttömyysturva, useimmiten työmarkkinatuki, sekä yleinen asumistuki, jossa erityisenä ongelmana takaisinperinnän kannalta ovat tulojen muuttamista koskevat matalat rajat. Näitä etuuksia maksetaan usein samanaikaisesti, ja niiden saajat ovat yleensä pienituloisia tai muutoin kuin kyseisten etuuksien osalta tulottomia. Merkittävä osa työmarkkinatukea ja mah-

dollisesti asumistukea saavista saa lisäksi toimeentulotukea kunnalta.

Kela on tehnyt aloitteita lainsäädännön muuttamiseksi esimerkiksi ns. toivottomien tapausten saamiseksi pois perintäkannasta. Tällainen lainsäädäntövalmistelu onkin vireillä, ja Kela on avustanut asianomaisia ministeriöitä samalla kun asiaa on kiirehditetty. Kela on myös selostanut takaisinperinnän ongelmia ministeriöille ja muille sidosryhmille. Kelan oman toiminnan tehostamisesta huolimatta monet lainsäädännölliset seikat johtavat siihen, että sisäisin kehitystöimenpitein tilannetta ei voida nopeasti eikä ratkaisevasti muuttaa. Rajoittavia tekijöitä ovat mm. palkan ulosoton suojaosuutta koskevan periaatteen soveltaminen kuittaamalla tapahtuvassa etuuksien perinnässä sekä rajoitukset, jotka koskevat tietyn etuuden takaisinperinnän kohdistamista muihin Kelan maksamiin etuuksiin.

Etuuksien takaisinperinnässä on lainsäädännön mukaan noudatettava sosiaalista

kohtuusharkintaa. Tämä koskee paitsi mahdollista luopumista perinnästä tai perittävän määrän sovittelua, myös perinnän suorittamista. Kun asiakkaalla usein ei ole varallisuutta, josta perintä voitaisiin suorittaa kertamaksuna, joudutaan käytännössä joko sopimaan osasuorituksista tai etuuden vielä jatkuessa kuittaamaan liikamaksuja vastaisista etuuseristä. Eduskunnan kannan mukaan takaisinperintätilanteessakaan ei tulisi aiheuttaa tarvetta kunnalliseen toimeentulotukeen, jota kuitenkin esimerkiksi työmarkkinatuen saajista suuri osa saa jo ilman takaisinperintääkin.

Kelassa on tällä hetkellä vireillä varsinaisen takaisinperintätoiminnan joko alueellista tai esimerkiksi vakuutuspiirikohtaista keskittämistä koskeva hanke, joka sekin pyrkii perinnän tehostamiseen. Valtuutetut edellyttävät, että Kela jatkaa työtään liikamaksujen synty-
misen estämiseksi ja perinnän tehostamiseksi ottaen kuitenkin huomioon sosiaalilainsäädäntöön sisältyvät kohtuusnäkökohdat. Kelan johdon tulee raportoida takaisinperinnän

tilanteesta ja ongelmien ratkaisemiseen tähtäävistä toimenpiteistä säännöllisin väliajoin.

8. Liitteet

Liitteinä ovat luettelo valtuutetuista ja vara-valtuutetuista (liite 1), tilintarkastuskertomus (liite 2) sekä Kelan tutkimusosastossa laadittu katsaus tutkimustyön keskeisistä tuloksista ja havainnoista vuonna 2003 (liite 3).

Helsingissä 13. huhtikuuta 2004

Maija Perho

Mikko Immonen	Niilo Keränen
Valto Koski	Marjaana Koskinen
Pehr Löw	Tuija Nurmi
Kirsi Ojansuu	Pirkko Peltomo
Sari Sarkomaa	Seppo Särkiniemi

LUETTELO VALTUUTETUISTA JA VARAVALTUUTETUISTA

Valtuutetut 1.1.–2.4.2003

Ihamäki, Timo, kansanedustaja
 Varajäsenet:
 Kanerva, Seppo, kansanedustaja
 Vahasalo, Raija, kansanedustaja
Peltomo, Pirkko, kansanedustaja
 Koskinen, Marjaana, kansanedustaja
 Karhu, Saara, kansanedustaja
Rajamäki, Kari, kansanedustaja
 Mähönen, Raimo, kansanedustaja
 Haatainen, Tuula, kansanedustaja
Koski, Valto, kansanedustaja
 Seppälä, Arto, kansanedustaja
Huotari, Anne, kansanedustaja
 Immonen, Mikko, kansanedustaja
 Kuoppa, Mikko, kansanedustaja
Rehula, Juha, kansanedustaja
 Vihriälä, Jukka, kansanedustaja
 Vilkuna, Pekka, kansanedustaja
Takkula, Hannu, kansanedustaja
 Nousiainen, Pekka, kansanedustaja
 Kemppainen, Marja-Leena, kansanedustaja
Keränen, Niilo, kansanedustaja
 Oinonen, Lauri, kansanedustaja
 Puhakka, Osmo, kansanedustaja
Ylä-Mononen, Jaana, kansanedustaja
 Kerola, Inkeri, kansanedustaja
 Komi, Katri, kansanedustaja
Markkula-Kivisilta, Hanna, kansanedustaja
 Salo, Petri, kansanedustaja
 Sarkomaa, Sari, kansanedustaja
Nurmi, Tuija, kansanedustaja
 Oksala, Ilkka, pääsihteeri
 Kurvinen, Esko, kansanedustaja
Löv, Pehr, kansanedustaja
 Katainen, Jyrki, kansanedustaja
 Könkkölä, Kalle, pääsihteeri

Valtuutetut 2.4.2003 lukien

Perho, Maija, kansanedustaja
 Varajäsenet:
 Asko-Seljavaara, Sirpa, kansanedustaja
Peltomo, Pirkko, kansanedustaja
 Koskinen, Marjaana, kansanedustaja, 2.4.–28.4.
 Lahtela, Esa, kansanedustaja, 28.5. lukien
Koski, Valto, kansanedustaja
 Seppälä, Arto, kansanedustaja
Rajamäki, Kari, kansanedustaja, 2.4.–16.4.
Koskinen, Marjaana, kansanedustaja, 29.4. lukien
 Kähkönen, Lauri, kansanedustaja
Huotari, Anne, kansanedustaja
 Immonen, Mikko, kansanedustaja
Rehula, Juha, kansanedustaja
 Vihriälä, Jukka, kansanedustaja
Särkiniemi, Seppo, kansanedustaja
 Tölli, Tapani, kansanedustaja
Keränen, Niilo, johtava lääkäri
 Paloniemi, Aila, kansanedustaja
Ylä-Mononen, Jaana, kansanedustaja
 Löf, Pehr, kansanedustaja
Nurmi, Tuija, kansanedustaja
 Holmlund, Anne, kansanedustaja
Sarkomaa, Sari, kansanedustaja
 Salo, Petri, kansanedustaja
Ojansuu, Kirsi, kansanedustaja
 Meriläinen, Rosa, kansanedustaja

TILINTARKASTUSKERTOMUS

Olemme tarkastaneet Kansaneläkelaitoksen kirjanpidon, tilinpäätöksen ja hallinnon tilivuodelta 2003 hyvän tilintarkastustavan edellyttämässä laajuudessa. Hallituksen laatima tilinpäätös sisältää toimintakertomuksen sekä Kansaneläkelaitoksen ja eläkevastuurahaston tuloslaskelman ja taseen sekä tilinpäätöksen liitetiedot.

Tilivuoden valvontatilintarkastuksesta on huolehtinut allekirjoittanut Yrjö Tuokko, KHT.

Tilinpäätös osoittaa ylijäämää 46 805 249,75 euroa sen jälkeen, kun sairausvakuutusrahaston ja kansaneläkerahaston lakisääteisen vähimmäismäärän katteeksi on saatu valtion takuusuoritus 676 725 560,51 euroa. Muun sosiaaliturvan ja eläkevastuurahaston tuotot kattavat tilivuodelle kohdistetut kulut. Rahastojen ja muun sosiaaliturvan tuloslaskelmat ja taseet sekä tilinpäätösperusteet, omaisuuden arvostusperiaatteet ja eläkevastuun kattamista koskevat tiedot on esitetty tilinpäätöksen liitetiedoissa.

Takaisinperinnässä olevien etuuksien ja opintolainojen valtion takaussaatavien määrät ovat edelleen kasvaneet. Takaisinperinnässä olevat etuudet olivat tilivuoden päättyessä 110,2 miljoonaa euroa ja opintolainojen valtion takaussaatavat 179,7 miljoonaa euroa. Pidämme välttämättömänä, että toimenpiteitä takaisinperittävien kasvun ja määrän pienentämiseksi jatketaan mukaan lukien lainsäädännön muutokset.

Tarkastuksen perusteella esitämme lausuntonamme seuraavaa:

- Hallitus on toiminnassaan noudattanut voimassa olevia säännöksiä ja määräyksiä.
- Valvontatilintarkastuksessa on todettu tilivuoden kirjanpito hyvän kirjanpitolain mukaiseksi ja rahavarojen hoito huolelliseksi.
- Kansaneläkelaitoksen tilinpäätös on laadittu Kansaneläkelaitoksesta annetun lain ja soveltuvin osin kirjanpitolain sekä tilinpäätöksen laatimista koskevien muiden säännösten ja määräysten mukaisesti, kun otetaan huomioon, että tilinpäätös on laadittu valtuutettujen päätöksen mukaisesti liitetiedoissa selostetuvin tavoin pääosin maksuperusteisesti.
- Tilinpäätös antaa kirjanpitolaissa tarkoitettulla tavalla oikeat ja riittävät tiedot toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta, kun otetaan huomioon, että irtaimen käyttöomaisuuden hankintamenot on poistettu kertapoistoina ja että maksuperusteisuudesta ja tilinpäätösperiaatteista johtuen tilinpäätökseen ei sisälly täysimääräisesti saamia ja velkoja eikä vastuuta.
- Tilinpäätös voidaan vahvistaa sekä vastuuvapaus myöntää hallituksen jäsenille tarkastamaltamme tilivuodelta.

Helsingissä 13. huhtikuuta 2004

Markku Koskela
KHT

Hannu Aho

Seppo Berg

Sirpa Pietikäinen

Virpa Puisto

Mauri Salo

Irja Tulonen

Yrjö Tuokko
KHT

KATSAUS TUTKIMUSTYÖN KESKEISISTÄ TULOKSISTA JA HAVAINNOISTA VUONNA 2003

Köyhyys verraten vähäistä, mutta vähimmäisturvan varassa elävät köyhtyneet

Köyhien osuus laski Suomessa 1960-luvulta lähtien yhtäjaksoisesti 1990-luvulle asti. Tuolloin suomalaisista pari prosenttia oli tuloilla mitattuna köyhiä. 1990-luvun lama lisäsi vähän tuloköyhyttä.

Köyhyys osoittautuu laajemmaksi, kun sitä mitataan tulojen lisäksi neljällä muulla mittarilla: kasautuva puute, koetut toimeentulovaikeudet, ylivelkaantuneisuus ja toimeentulotukiasiakkuus. Vuonna 1995 vähintään yhden köyhyysehdon täytti 28 % väestöstä. Vuonna 2000 osuus oli laskenut 20 prosenttiin. Vähimmäisturvan varassa elävien köyhyys on kasvanut. Työmarkkina- ja toimeentulotuen saajista vähintään yhden köyhyysehdon täytti kolme neljäsosaa vuonna 2000, kun osuus oli viisi vuotta aiemmin 5–15 prosenttiyksikköä pienempi. Huono-osaisia on nyt entistä useampi pitkäaikaistyöttömistä, yksinhuoltajista, yksin asuvista miehistä sekä monilapsisista perheistä.¹

Suomi sijoittuu kohtalaisen hyvin vertailtaessa kansainvälisesti tuloköyhyiden laajuutta. Sama koskee pitkäaikaista tuloköyhyttä: usean vuoden kestävä köyhyys on Tanskan ohella Suomessa huomattavasti vähäisempää kuin muissa EU-maissa. Suurin köyhyysriski on työttömien ja opiskelijoiden talouksissa. Mittaustavasta riippuen näihin kotitalouksiin kuuluvista 13–19 % on pitkäaikaisköyhiä.²

Nuoret haluavat työhön ja rakennetyöttömät eläkkeelle

Puheet vapaaehtoisesta työttömyydestä ja tukiriippuvuudesta eivät saa tutkimukselta

tukea. Valtaosa työttömistä haluaisi työllistyä mahdollisimman nopeasti. Erityisesti nuorten työttömien työmotivaatio on keskimäärin vahva. Kolmasosa työttömistä ei ole aktiivisia työllistytäkseen. Heistä huomattava osa on vähän koulutettuja, ikääntyviä ja terveydeltään heikompia työttömiä, jotka jo odottavat eläkkeelle pääsyä.³

Vuoden 2000 marraskuussa oli työttömänä, työllisyyskoulutuksessa tai muiden työllistämistoimenpiteiden piirissä 370 100 henkilöä, joista 162 000 sai työmarkkinatukea. Työmarkkinatuen saajista 102 000 oli ollut työttömänä tai aktivointitoimenpiteillä yhteensä yli kolme vuotta viimeksi kuluneiden neljän vuoden aikana. Vuosina 1945–1956 syntyneistä 3 % kuului tähän vaikeimmin työllistettävään ryhmään.⁴

Eläkeläiset ovat pärjänneet kohtuullisesti, mutta monet ovat pitkäaikaisesti köyhiä

Lamavuosina eläkeläistalouksien toimeentulo heikkeni vähemmän kuin muun väestön, mutta kasvun alettua heidän toimeentulonsa on kohentunut muita hitaammin. Suhteessa muuhun väestöön eläkeläistaloudet ovat suunnilleen samassa asemassa kuin 1990-luvun alussa. Eläkeläiset ovat muita kotitalouksia useammin pienituloisia. Kuitenkin eläkeläistalouksista saa toimeentulotukea hieman pienempi osa kuin kaikista kotitalouksista.⁵

Pitkäaikaisen köyhyiden riski on suuri eläkeläisillä, erityisesti naisilla. Neljänä vuonna köyhiä oli 65-vuotiaista 8 %, kun osuus koko väestöstä oli 3 %. Eläkeikäisistä kansaneläkkeen varassa elävien naisten pitkäaikainen köyhyys on suurta. Yksinäisistä yli

65-vuotiaista naisista 19 % on ollut vuosina 1995–1998 kaikkina neljänä vuotena köyhiä.⁶

Opiskelijoiden toimeentulo

Opiskelijatutkimukseen vuonna 2003 vastanneiden korkeakouluopiskelijoiden kuukausitulon mediaani oli 680 euroa, runsaalla neljänneksellä tulot ylittivät 1 000 euroa ja 14 % joutui tulemaan toimeen alle 400 euron tuloilla lokakuussa 2003. Opiskelijoiden asumismenojen keskiarvo oli 323 euroa kuukaudessa. Asumislisä on korvannut enää keskimäärin 53 % asumismenoista. Tärkein syy tähän on se, että hyväksyttävän vuokran ylärajassa ei ole tehty inflaatiotarkistusta vuoden 1994 jälkeen. Toimeentulonsa vaikeaksi tai todella vaikeaksi koki 24 % vastaajista, 37 %:lla oli ollut pieniä vaikeuksia ja 39 % arvioi toimeentulonsa helpoksi tai melko helpoksi.⁷

Kehitysvammaisten sosiaaliturvajärjestelmässä aukkoja

Vanhimmissa ikäluokissa selvästi pienempi osa kehitysvammaisista on saanut työkyvyttömyyseläkkeen verrattuna vuoden 1940 jälkeen syntyneisiin. Lisäksi 38–48-vuotiaista kehitysvammaisista miehistä runsas viidennes ei ole saanut tai hakenut työkyvyttömyyseläkettä. Eläke-etuuden ulkopuolelle jääneiden kehitysvammaisten määrä on merkittävä sosiaaliturvajärjestelmän ongelma.⁸

Lapsiperheiden aikapula ja uuden isyysvapaan käyttö

Lapsiperheet kärsivät aikapulasta muita väestöryhmiä enemmän. Kiireisyyden tunne liittyy ennen kaikkea yhtäaikaisiin työ- ja kotivelvollisuuksiin. Kiireen kokemukset eivät kuitenkaan ole lisääntyneet 1990-luvulla.⁹

Uutta isyysvapaan pidennystä (ns. bonusvapaata) koskevassa hallituksen esityksessä arvioitiin, että alkuvaiheessa noin 20 prosenttia isistä käyttäisi uutta mahdollisuutta. Vuoden 2003 aikana korvausta maksettiin kuitenkin vain 2 105 isälle, mikä oli kymmenesosa odotetusta. Tiedon puutteen ohella tärkein syy vähäiseen käyttöön on todennäköisesti järjestelmän joustamattomuus.¹⁰

Lääkekorvausten kasvu hidastui

Lääkkeet ovat nopeimmin kasvava terveydenhuollon kustannus, ja kasvu heijastuu myös Kelan lääkekorvauksiin. Kasvuun vaikuttaa eniten uusien, aikaisempia valmisteita kalliimpien lääkkeiden käyttöönotto. Viime vuosina on lisääntynyt nopeimmin kolesterolilääkkeiden käyttö ja niistä maksetut korvaukset. Tähän on vaikuttanut osaksi se, että sepelvaltimotautipotilaat ovat voineet saada kolesterolilääkkeestään erityiskorvauksen vuoden 2000 puolivälistä lähtien. Enemmistöllä näitä lääkkeitä käyttävistä on ilmeinen tarve kolesterolitason alentamiseen, sillä kahdella kolmasosalla on sepelvaltimotauti, diabetes tai verenpainetauti.¹¹

Vuonna 2003 lääkekorvauksia maksettiin noin 918 miljoonaa euroa, mikä oli vajaa 7 % enemmän kuin vuonna 2002. Kasvu kuitenkin hidastui, sillä vielä vuonna 2002 korvaukset nousivat noin 12 %:lla.¹²

Kustannuskasvun hillitsemiseksi käyttöön otettu geneerinen substituuio eli lääkevaihto tuli voimaan 1.4.2003. Lääkelakiin lisättiin apteekkeille velvoite vaihtaa lääkärin määräämä lääkevalmiste halvimpaan tai siitä hinnaltaan vähän poikkeavaan, samaa lääkeainetta sisältävään valmisteeseen, jollei lääkkeen määrääjä tai ostaja kiellä vaihtoa. Lääkevaihdoista ja hintakilpailusta syntyneet säästöt olivat vuoden 2003 huhti-joulukuussa

63,5 miljoonaa euroa, mistä sairausvakuutuksen osuus oli 35,4 ja asiakkaiden osuus 28,1 miljoonaa euroa. Säästöt vastaavat noin viittä prosenttia korvattavien lääkkeiden kokonaiskustannuksista. Hintakilpailun osuus säästöistä oli noin kaksi kolmasosaa. Yksi kolmasosa säästösummasta syntyi lääkevaihdoista.^{13, 14}

Hätiköityjä astmadiagnoseja pikkulapsille

Osa lastenlääkäreistä hätiköi astman diagnosoinnissa Kela-korvausten ja hoitotuen saamiseksi lapsiperheelle. Kelan erityiskorvattavia astmalääkkeitä käyttävien ja hoitotukea saavien lasten alueittaisissa määrissä on huomattavia eroja. Esimerkiksi Raumalla astmalääkkeitä käyttäviä pikkulapsia on kaksi kertaa enemmän kuin Porissa. Lähes yhtä paljon astmalääkkeiden käyttö kasvaa, kun siirrytään Pietarsaaresta Kokkolaan – ja samalla viereisen sairaanhoitopiirin alueelle. Lapset ja perheet ovat eriarvoisessa ase-

massa myös taloudellisesti, sillä perhe voi saada Kelalta etuusia lähes 1 000 euroa lasta kohden vuodessa erityiskorvauksina ja hoitotukena.

Tilapäisistä hengitysvaikeuksista kärsivän lapsen nimeäminen astmaatikoksi vain etuuskien saamisen vuoksi voi tarpeettomasti rajoittaa lapsen toimintaa ja altistaa hänet pitkäaikaisen lääkityksen vaaroille ja kustannuksille. Toisaalta alle 5-vuotiaan hengitysoireiden tutkiminen on hankalaa, joten astmaa saatetaan sekä ali- että yli diagnosoida.¹⁵

Kelan kustantaman psykoterapian vaikuttavuutta tutkitaan

Mielenterveyden häiriöiden vuoksi tarvittujen palvelujen käyttö maksoi vuonna 2002 arviolta 1,4 miljardia euroa, ja saman verran kului niistä aiheutuneisiin tulonsiirtoihin. Mielenterveyssyistä saa työkyvyttömyyselä-

kettä noin 40 000 henkilöä, ja eläkkeitä heille maksettiin vuonna 2002 noin miljardi euroa.

Kela osallistuu mielenterveyden häiriöiden vähentämiseen mm. korvaamalla lääkehoidon kuluja ja kustantamalla kuntoutusvaroista psykoterapiaa. Sen eri muotojen välisistä vaikuttavuuseroista on niukasti tietoa, minkä vuoksi Kela on tutkimusvaroistaan tukenut tähän paneutuvaa psykoterapiaprojektia. Sen tavoitteena on selvittää, onko lyhyt- ja pitkäkestoisten terapiamuotojen vaikutuksissa ja niiden pysyvyydessä eroja masennustiloista tai ahdistuneisuushäiriöistä kärsivillä. Potilaat on ohjattu satunnaistetusti joko lyhyeen voimavarakeskeiseen terapiaan tai joko lyhyeen tai pitkään psykodynaamiseen psykoterapiaan.

Ensimmäiset hoidot alkoivat vuonna 1995 ja viimeiset päättyivät vuonna 2004. Potilaiden seuranta jatkuu vuoden 2006 loppuun. Lyhytterapioiden vertailua koskeva ennakkoraportti julkaistaan vuoden 2004 alussa. Pitkän

ja lyhyen terapian vaikuttavuutta vertailevan pääraportin odotetaan valmistuvan vuoden 2006 lopussa.¹⁶

Suuria eroja kuntien välisessä sairastavuudessa

Kelan terveyspuntari osoittaa sairastavuuden vaihtelevan maan eri osissa suuresti. Puntari antaa rekisteritietoihin perustuvan indeksiluvun jokaiselle kunnalle. Luku kertoo, miten paljon kunnan väestö poikkeaa maan keskiarvosta (100). Vuoden 2001 tilanteen mukaan sairastavuutta on eniten Savossa, Pohjois-Karjalassa ja Kainuussa, ja terveintä väestö on Etelä- ja Lounais-Suomessa. Pohjois- ja Etelä-Savossa sairastavuus on 1990-luvun aikana kasvanut enemmän kuin muualla maassa.¹⁷

Maan terveimpiä kuntia ovat Espoo, Kauniainen ja Kirkkonummi, joiden indeksiluvut ovat 60:n paikkeilla, kun Rautavaaralla luku on jo 213. Kun kuntien ikärakenteen osuus

indeksilukuun poistetaan laskennallisesti, erot tasoittuvat jonkin verran, mutta silti vuonna 1323 solmitun Pähkinäsaaren rauhan rajaa noudatteleva linja jakaa edelleen maamme kahteen, toisistaan sairastavuudeltaan selvästi eroavaan osaan. Kyseinen raja kulki maan halki suunnilleen nykyisen Imatran kohdalta Pattijoelle.

Kansalaisten käsityksiä sosiaaliturvasta ja Kelasta

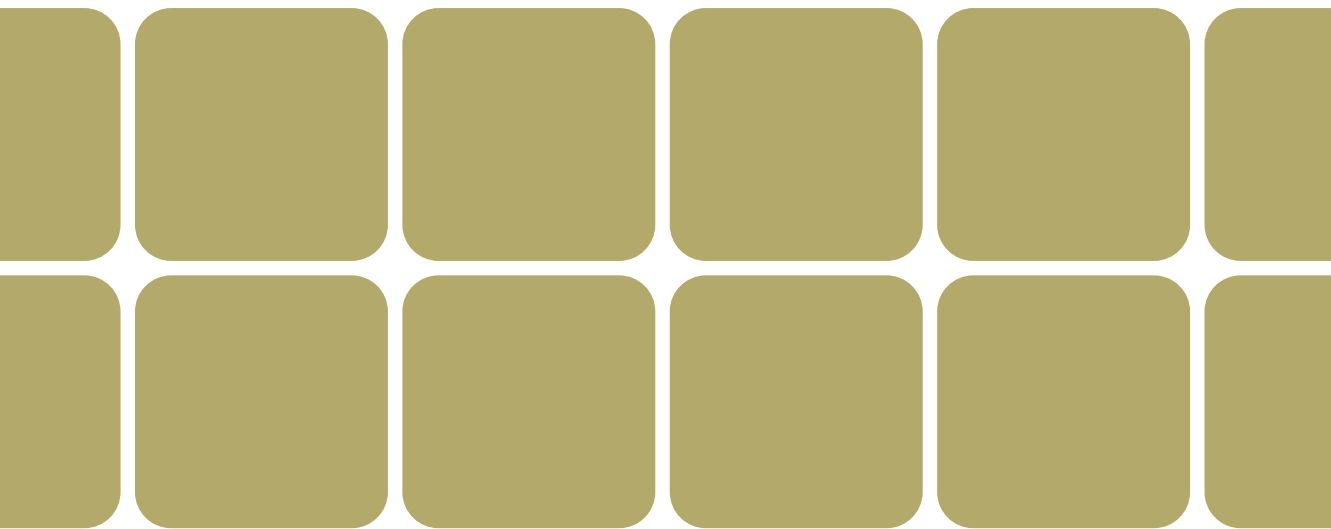
Noin puolet syksyllä 2003 haastattelututkimukseen osallistuneista suomalaisista piti sairauspäivärahaa ja sairaanhoitokorvauksia riittävinä. Eniten epäiltiin peruseläketurvan, opintotuen ja lasten kotihoidon tuen riittävyyttä.¹⁸

Kelan toimistoissa vuonna 2003 tehdyssä asiakaskyselyssä palvelua piti ystävällisenä 92 %, kuten myös vuonna 2002, ja neuvontaa piti asiantuntevana 89 % vastanneista. Tyytymättömyys hakemusten käsittelyaikoihin oli kuitenkin lisääntynyt, samalla kun niiden määrä, jotka eivät ymmärtäneet päätösten perusteluja, jälleen kasvoi.

Vuonna 2002 alkanut myönteinen kehitys Kelan henkilöstön työoloissa on jatkunut. Työn kuormittavuus on vähentynyt, tyytyväisyys työhön lisääntynyt ja yleinen työilmapiiri parantunut. Omaan työyhteisöään myönteisin määrein luonnehtivien kelalaisten osuus on kasvanut 52:sta 64 prosenttiin v. 2001–2003.¹⁹

Lähteet

1. Kangas O, Ritakallio V-M. Moniulotteisen köyhyyden trendit 1990-luvulla. Teoksessa Olli Kangas (toim.) Laman varjo ja nousun huumaa. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 72, 2003: 49–91.
2. Penttilä I, Kangas O, Nordberg L, Ritakallio V-M. Suomalainen köyhyys 1990-luvun lopulla – väliaikaista vai pysyvää? Helsinki: sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 7, 2003: 91–95.
3. Ervasti H. Työttömyys elämäntilanteena. Teoksessa Olli Kangas (toim.) Laman varjo ja nousun huumaa. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 72, 2003: 119–151.
4. Hytti H. Työmarkkinatuki ja rakennetyöttömyyden purkutalkoot toimeentuloturvan näkökulmasta. Yhteiskuntapolitiikka 2003; 4: 353–368.
5. Hagfors R, Hellsten K, Ilmakunnas S, Uusitalo H. Eläkeläisten vaiherikas 1990-luku: Johdanto ja yhteenveto. Teoksessa Robert Hagfors, Katri Hellsten, Seija Ilmakunnas, Hannu Uusitalo (toim.) Eläkeläisten toimeentulo 1990-luvulla. Helsinki: Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 1, 2003.
6. Penttilä I, Kangas O, Nordberg L, Ritakallio V-M. Suomalainen köyhyys 1990-luvun lopulla – väliaikaista vai pysyvää? Helsinki: sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 7, 2003: 43–50.
7. Berndtson T. Opiskelijatutkimus 2003. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia. (2004 tulossa)
8. Ruoppila I, Poutanen V-M, Laurinkari J, Vesala H. Kelan etuudet kehitysvammaisille 1962–1998. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 73, 2003.
9. Takala P. Aikapula ja kiire lapsiperheissä. Hyvinvointikatsaus 2002; 4: 10–15.
10. Takala P. Isät eivät innostuneet. Onko uusi isyysvapaa epäonnistunut uudistus? Kelan Sanomat 2003; 31 (3): 8.
11. Paldán M, Klaukka T. Joka kolmannella lipidilääkitystä käyttävällä on sepelvaltimotauti. Suom Lääkäril 2003; 58: 3324–3325.
12. Kelan tilastotiedote TT2: sairausvakuutus, 2004: 1.
13. www.kela.fi -> Tutkii -> Lääkkeet -> Lääkevaihto.
14. Paldán M, Martikainen J. Lääkevaihdoista merkittäviä säästöjä. Jokainen vaihto säästi keskimäärin 14,30 euroa. Kelan Sanomat 2003; 31 (3): 24.
15. Virta L, Mäki J. Lasten astmalääkkeiden korvauserusteissa suuria alueellisia eroja. Suom Lääkäril 2003; 58: 4721–4726.
16. www.kela.fi -> Tutkii -> Hankkeet -> Kuntoutus -> Psykoterapioiden vaikuttavuustutkimus.
17. www.kela.fi -> Tutkii -> Terveyspuntari.
18. Hellsten K. Mitä mieltä kansalaiset ja yhteistyökumppanit ovat Kelasta ja sen toiminnoista? Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 32, 2004.
19. Kela-barometri 2003. Tutkimusosaston intranetissä julkaistu 2003, lisätietoja tutkija Hannu Mattila.

Helsinki 2004

ISSN 0355-4996